

วัดพัฒนากับมิติใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา: การมีส่วนร่วมของพระเกจิอาจารย์ใน
การเสริมสร้างคุณค่าทางจิตวิญญาณและเศรษฐกิจชุมชน กรณีวัดป่าอาเจียง
ตำบลกระโพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์

TEMPLE DEVELOPMENT AND A NEW DIMENSION OF RELIGIOUS TOURISM:
THE PARTICIPATION OF REVERED MONKS IN ENHANCING SPIRITUAL
VALUES AND COMMUNITY ECONOMY - A CASE STUDY OF
WAT PA ACHIANG, KRAPHO SUBDISTRICT,
THATUM DISTRICT, SURIN PROVINCE

ยโสธารา ศิริภาพระภากร¹, จำนงค์ จันทร์เขียว² และ สุริยา คลังฤทธิ์^{3*}
Yasothara Siriphaprapagon¹, Jamnong Junkhiew² and Suriya Klangrit^{3*}

(Received: March 17, 2025; Revised: April 23, 2025; Accepted: April 28, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของวัดป่าอาเจียง ตำบลกระโพ อำเภอนาทม จังหวัดสุรินทร์ ในฐานะศูนย์กลางทางศาสนาและวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณได้อย่างมีศักยภาพ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของพระเกจิอาจารย์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและวัฒนธรรมซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจ และผลักดันกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน การศึกษานี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผสานกับการสังเกตภาคสนามและการวิเคราะห์เอกสาร เพื่ออธิบายกลไกการมีส่วนร่วมของวัดกับชุมชนในด้านต่าง ๆ

ผลการศึกษาพบว่า

วัดป่าอาเจียงสามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้อย่างยั่งยืน ด้วยการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น ความเชื่อเรื่องช้าง ศาลปะกำช้าง การจัดงานบุญประเพณี และผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น เข้ากับแนวทางพุทธศาสนา โดยมีพระเกจิอาจารย์เป็นแกนกลางในการเชื่อมโยงจิตวิญญาณและเศรษฐกิจชุมชน บทบาทนี้ส่งผลให้เกิดการกระตุ้นการจ้างงาน การจำหน่ายสินค้า OTOP และการยกระดับอัตลักษณ์ชุมชนอย่างเป็นระบบ ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ได้จากการศึกษา ได้แก่ การสนับสนุนวัดพัฒนาในฐานะแหล่ง

¹ นักวิชาการอิสระ

¹ Independent Scholar

² อาจารย์ประจำหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชานาฏศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

² Curriculum Lecturer, Bachelor of Education Program in Thai Dramatic Arts, Faculty of Humanities and Social Sciences, Surindra Rajabhat University

³ นักวิชาการอิสระ

³ Independent Scholar

* Corresponding author. E-mail: missuniverse5000@yahoo.com



ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวัดกับภาคประชาชน และการใช้วัดเป็นเวทีการเรียนรู้เชิงวัฒนธรรม ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: วัดพัฒนา, พระเกจิอาจารย์, ศาสนากับเศรษฐกิจ, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม, ชุมชนไทยกุย

Abstract

This study aimed to analyze the role of Wat Pa Achiang, located in Krapho Subdistrict, Thatum District, Surin Province, as a religious and cultural center with strong potential to develop into a spiritual tourism destination. Particular emphasis is placed on the involvement of revered monks (Phra Kaeji Achan) as spiritual and cultural leaders who significantly contribute to both spiritual value enhancement and community-based economic development. A qualitative research methodology was employed, using in-depth interviews, field observations, and document analysis to explain the mechanisms of collaboration between the temple and the local community.

The findings reveal that;

Wat Pa Achiang has successfully integrated local cultural capital such as beliefs related to elephants, sacred elephant rituals, annual merit-making traditions, and local handcrafted products with Buddhist principles. This integration is facilitated by the central role of the monks in linking spiritual beliefs with community economic activities. The temple's initiatives have stimulated employment, supported the sale of OTOP products, and enhanced the community's identity in a systematic and sustainable manner. Policy recommendations derived from this study include promoting temples as cultural tourism hubs, encouraging collaboration between temples and local citizens, and utilizing temples as platforms for cultural education. Such strategies are expected to contribute meaningfully to long-term, sustainable local development.

Keywords: Temple Development, Phra Kaeji Achan, Religion and Economy, Cultural Tourism, Thai - Kuy

บทนำ

ในบริบทของสังคมไทย วัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนพิธีหรือแหล่งศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นศูนย์กลางสำคัญของวิถีชีวิต วัฒนธรรม และการหล่อหลอมจิตใจของประชาชนในชุมชนท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน (สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2561) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ชนบท วัดยังคงมีบทบาทในการเสริมสร้างพลังศรัทธา ถวายทอดค่านิยมแห่งความดีงาม และเป็นพื้นที่แห่งการรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมสาธารณะต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม ในยุคของการเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม บทบาทของวัดจำเป็นต้องได้รับการปรับตัวให้สอดคล้องกับมิติใหม่ของการพัฒนา โดยเฉพาะการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่สามารถหลอมรวมจิตวิญญาณแห่งศรัทธาเข้า



กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างกลมกลืน (มยุรี ชาญเศรษฐิกุล, 2564) “การท่องเที่ยวเชิงศาสนา” (Religious Tourism) นับเป็นแนวโน้มสำคัญในโลกยุคปัจจุบัน ซึ่งนักท่องเที่ยวจำนวนมากไม่ได้มุ่งแสวงหาความบันเทิงหรือการพักผ่อนเพียงอย่างเดียว หากยังแสวงหาประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ การเข้าใจรากเหง้าทางวัฒนธรรม และการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมความเชื่อท้องถิ่น (Timothy & Olsen, 2006) วัดจึงกลายเป็นจุดหมายปลายทางที่มีศักยภาพสูงในการรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ และสามารถเป็นกลไกหนึ่งในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน หากได้รับการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและยึดโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่แท้จริง (Smith, 2003; ยุทธนา ศรีสวัสดิ์, 2565) นิ่งในปัจจุบันสำคัญที่ทำให้วัดสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาได้อย่างมีคุณภาพ คือ บทบาทของพระเกจิอาจารย์ ผู้เป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในวงกว้าง ทั้งในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณ ผู้เผยแผ่ธรรมะ และผู้ทำหน้าที่เชื่อมโยงวัดเข้ากับประชาชนในมิติต่าง ๆ (ธนวัฒน์ จันทร์แก้ว, 2562) พระเกจิอาจารย์ไม่เพียงมีบทบาทในการธำรงไว้ซึ่งจารีตพิธีกรรม แต่ยังมีบทบาทในฐานะผู้ริเริ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ ส่งเสริมวัฒนธรรม และร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนชุมชนอย่างเป็นระบบ (Heelas & Woodhead, 2005)

วัดป่าอ้าเจียง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นหนึ่งในวัดที่สะท้อนถึงพลังศรัทธาและการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีพระเกจิอาจารย์ผู้เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนทำหน้าที่นำพาวัดให้กลายเป็นทั้งศูนย์กลางทางศาสนา สถานที่พึ่งพิงทางจิตใจ และแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีชีวิตชีวา (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, 2566) วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ในชุมชนของชาวไทยภูเขาหรือไทยส่วย ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมการเลี้ยงช้างอย่างลึกซึ้งและยาวนานที่สุดของจังหวัดสุรินทร์ (ประทีป เฟื่องตะโก, 2560) ภายในวัดป่าอ้าเจียงจึงมีบริบทพื้นที่ที่โดดเด่นและแสดงออกถึงความผูกพันกับ “ช้าง” อย่างหลากหลาย ทั้งในเชิงจิตวิญญาณและวัตถุสถาน

บริเวณวัดมี สุสานช้าง ซึ่งเป็นพื้นที่เก็บรักษากระดูกช้างที่ล้มตาย พร้อมทั้งมีการจัดแสดงกระดูกช้างอย่างเป็นระบบในรูปแบบของ พิพิธภัณฑ์ช้าง นอกจากนี้ยังมี พระพุทธรูปที่สร้างขึ้นจากงาช้างอันแสดงถึงการบูรณาการวัตถุแห่งความเคารพบูชากับสัญลักษณ์ของช้างในวัฒนธรรมไทยภูเขา อีกทั้งยังมีศาลปะกำช้าง ซึ่งใช้ในการประกอบพิธีกรรมขอขมาวิญญาณช้างและผูกจิตเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสัตว์ (อุทัย สีนุเศรษฐ์, 2559) ลักษณะเฉพาะเหล่านี้ทำให้วัดป่าอ้าเจียงกลายเป็นตัวอย่างสำคัญของ “วัดพัฒนา” ที่ยึดโยงกับอัตลักษณ์ท้องถิ่น ทั้งในแง่ของศรัทธา วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ โดยมีพระเกจิอาจารย์เป็นผู้นำการขับเคลื่อนวัดและชุมชนสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาที่ไม่เพียงให้ความสงบใจแก่ผู้มาเยือน แต่ยังสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและปลุกพลังศรัทธาภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กลับมาเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีชีวิต

การศึกษาครั้งนี้ จึงมุ่งหวังที่จะเสนอแง่มุมใหม่ของการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาผ่านกรณีศึกษาวัดป่าอ้าเจียง โดยมุ่งวิเคราะห์องค์ประกอบแห่งความสำเร็จ การมีส่วนร่วมของพระเกจิอาจารย์ และความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างวัด ชุมชน และนักท่องเที่ยว ซึ่งจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติที่สามารถใช้เป็นแบบอย่างในการพัฒนาวัดอื่น ๆ ในบริบทของสังคมไทยต่อไป





ภาพที่ 1 หน้าวัดป่าอาเจียง



ภาพที่ 2 ป้ายสุสานช้าง



ภาพที่ 3 สุสานช้าง



ภาพที่ 4 พิพิธภัณฑ์ช้าง

ความเชื่อมโยงของวัดพัฒนากับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

การพัฒนาวัดมิได้จำกัดเพียงการก่อสร้างถาวรวัตถุหรืออาคารศาสนสถานให้มั่นคงเท่านั้น หากแต่ยังรวมถึงการส่งเสริมบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางแห่งจิตวิญญาณ ศูนย์วัฒนธรรม และ แหล่งเรียนรู้ของชุมชน ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านบทบาทของวัดจากสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่มีนัยทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับพื้นที่ (Smith, 2003; สุชาติ เศรษฐมาลินี, 2561) ในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงศาสนา วัดกลายเป็นจุดหมายปลายทางที่นักท่องเที่ยวต้องการสัมผัสทั้งด้านศรัทธา ความสงบภายใน และการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วัดพัฒนาโดยเฉพาะที่มีพระเกจิอาจารย์เป็นที่เคารพนับถือ จึงกลายเป็นแม่เหล็กสำคัญในการดึงดูดผู้แสวงบุญและนักท่องเที่ยว (ธนวัฒน์ จันทรแก้ว, 2562) โดยบทบาทของพระสงฆ์ในฐานะผู้นำจิตวิญญาณ และผู้ริเริ่มพัฒนาชุมชนยังช่วยสร้างระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเองในชุมชนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เช่น งานบุญ งานปฏิบัติธรรม และโครงการท่องเที่ยวตามรอยธรรมะ

วัดป่าอาเจียง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นตัวอย่างสำคัญของวัดพัฒนาที่ เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงศาสนาเข้ากับอัตลักษณ์ชุมชน โดยพื้นที่แห่งนี้เป็นที่ตั้งของชุมชนชาติพันธุ์ไทย กุยอาเจียง ซึ่งมีวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับการเลี้ยงช้างมาอย่างยาวนาน ภายในวัดมีการจัดแสดงพิพิธภัณฑ์ช้าง



สุสานข้าง กระจกข้างจริง ศาลปะกำข้าง และพระพุทธรูปปางข้าง ซึ่งสื่อถึงการผสมผสานระหว่างพุทธศิลป์ ความเชื่อดั้งเดิม และอัตลักษณ์ของชุมชนไว้อย่างแนบแน่น (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์, 2566; อุทัย สินธุเศรษฐ์, 2559) ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาวัดจึงไม่เพียงเป็นการสืบทอดศรัทธาและธรรมะ แต่ยังเป็น ยุทธศาสตร์หนึ่งในการเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชนผ่านการท่องเที่ยว โดยที่ชาวบ้านมีบทบาทร่วมในฐานะเจ้า บ้าน ผู้ดูแลวัด และผู้สื่อความหมายวัฒนธรรม สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของวัดพัฒนากับ การท่องเที่ยวเชิงศาสนาอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน (Timothy & Olsen, 2006; ยุทธนา ศรีสวัสดิ์, 2565)



ภาพที่ 5 โรงผ้าไหม



ภาพที่ 6 ศาลาเอราวัณ

บทบาทของพระเกจิอาจารย์ในสังคมไทย

พระเกจิอาจารย์นอกจากจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของสังคมไทยแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นผู้นำ ทางวัฒนธรรม ผู้อนุรักษ์ภูมิปัญญา และผู้พัฒนาชุมชนอย่างมีพลวัต กรณีศึกษาของ พระครูสมุห์ คำหาญ ปญญารโ เจ้าอาวาสวัดป่าอานาเจียง ถือเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของพระสงฆ์ที่มีบทบาทครอบคลุมทั้งมิติศาสนา วัฒนธรรม และสังคมอย่างกลมกลืน โดยเฉพาะในบริบทของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยภูเขาอานาเจียง ซึ่งมีวิถีชีวิตผูกพัน กับ "ข้าง" มาอย่างยาวนาน (บ้านเมือง, 2568)

พระครูสมุห์ คำหาญ ปญญารโ หรือ หลวงพ่อคำหาญ ได้เล็งเห็นถึงคุณค่าของข้างในฐานะ สัญลักษณ์ของชุมชนไทยภูเขา และได้ริเริ่มโครงการสำคัญหลายประการที่สะท้อนถึงภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ ที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่

1. การสร้างสุสานข้างและการจัดแสดงกระจกข้าง วัดป่าอานาเจียงเป็นสถานที่แรก ๆ ที่จัดทำ สุสานข้างอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกียรติแก่ข้างที่ล่วงลับ ถือเป็นพิธีกรรมที่เชื่อมโยงความเชื่อดั้งเดิมกับพุทธ ศาสนา และยังเปิดให้ประชาชนเข้าชม เป็นการสื่อสารเรื่องราวของข้างในมิติที่ลึกซึ้งทั้งเชิงวัฒนธรรมและ ศรัทธา

2. การสร้างศาลปะกำข้าง ศาลปะกำข้างภายในวัดมิใช่เพียงสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ของชาวกูย หากแต่ได้รับการยกระดับเป็นพื้นที่แห่งความเคารพและการเรียนรู้เรื่องพิธีกรรมเกี่ยวกับการ เลี้ยงข้าง ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของชาวอานาเจียง

3. การจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ช้างและการสร้างพระพุทธรูปจากงาช้างการสร้างพระพุทธรูปที่ทำจากงาช้างจริงนอกจากจะสะท้อนความเคารพบูชาต่อช้างแล้ว ยังเป็นการสื่อสารถึงความผูกพันระหว่างสัตว์มีชีวิตกับศาสนา ผ่านศิลปะที่มีความงดงามและศักดิ์สิทธิ์

4. การส่งเสริมวัดให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้เรื่องช้างสุรินทร์ พระครูสมุห์ คำหาญ ปญญาธโร ได้พัฒนาพื้นที่วัดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับช้างและวัฒนธรรมของชาวกูย ทั้งในเชิงประวัติศาสตร์ ความเชื่อ พิธีกรรม และวิถีชีวิต จนวัดป่าอาเจียงกลายเป็นสถานที่สำคัญทางวัฒนธรรมที่ดึงดูดผู้แสวงบุญ นักเรียน นักศึกษา และนักท่องเที่ยวจากทั่วประเทศ

5. การพัฒนาชุมชนโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง ด้วยวิสัยทัศน์ของพระครูสมุห์ คำหาญ ปญญาธโร วัดนี้ได้ทำหน้าที่เฉพาะทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นเวทีให้ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทำนุบำรุงประเพณี และส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เช่น การขายของที่ระลึก งานบุญประจำปี และกิจกรรมแสดงช้าง

ด้วยบทบาทอันโดดเด่นของพระครูสมุห์ คำหาญ ปญญาธโร วัดป่าอาเจียงจึงไม่เพียงเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หากยังกลายเป็น สัญลักษณ์ของการหลอมรวมระหว่างศรัทธา ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาที่มีความหมายต่อทั้งชุมชนและจังหวัดสุรินทร์ในภาพรวม



ภาพที่ 7 พระครูสมุห์ คำหาญ ปญญาธโร



ภาพที่ 8 โต๊ะหมู่บูชาภายในกุฏิเจ้าอาวาส

ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Religious Tourism) เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ผู้เดินทางมีจุดมุ่งหมายเพื่อ เสริมสร้างศรัทธา หรือแสวงหาประสบการณ์ทางจิตวิญญาณ ผ่านการเข้าร่วมพิธีกรรม เยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ หรือศึกษาความรู้ทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีทั้งผู้แสวงบุญ (Pilgrims) และนักท่องเที่ยวทั่วไป (Tourists) ที่แสวงหาประสบการณ์เชิงจิตวิญญาณร่วมกันในสถานที่เดียวกัน (Olsen, 2013; Timothy & Olsen, 2006)

1. ทฤษฎีแรงจูงใจ (Motivation Theory)

ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้ที่เดินทางท่องเที่ยวเชิงศาสนามีแรงจูงใจได้จากหลายด้าน เช่น ความศรัทธา ความอยากรู้ และการแสวงหาความสงบทางใจ (Cohen, 1979) ในกรณีของวัดป่าอาเจียง จังหวัดสุรินทร์ ผู้มาเยือนจำนวนมากเดินทางมาด้วยความเคารพศรัทธาต่อ พระครูสมุห์ คำหาญ ปญญาธโร



พระเกจิผู้มีชื่อเสียง ซึ่งเป็นแรงจูงใจหลักของผู้แสวงบุญ ขณะเดียวกัน ยังมีนักท่องเที่ยวทั่วไปที่สนใจวัฒนธรรมชาวไทยกุยและมรดกเกี่ยวกับ "ซ้าง" ที่วัดจัดแสดงไว้อย่างน่าสนใจ

2. ทฤษฎีมิติประสบการณ์ (Experience Dimension Theory)

Pine & Gilmore (1999) กล่าวถึง “ประสบการณ์” ว่าเป็นหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวยุคใหม่ โดยผู้เข้าร่วมจะมีทั้งมิติทางกายภาพ (Physical), อารมณ์ (Emotional), ปัญญา (Intellectual) และจิตวิญญาณ (Spiritual) ซึ่งวัดป่าอາเจียงตอบสนองได้ครบถ้วน เช่น

มิติ กายภาพ: เยี่ยมชมสุสานซ้าง พิพิธภัณฑสถานซ้าง และพระพุทธรูปที่ทำจากงาช้าง

มิติ อารมณ์: ความรู้สึกสงบ เคารพ และตื่นตันในพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น ปะกำซ้าง

มิติ ปัญญา: การเรียนรู้วิถีวัฒนธรรมชาวไทยกุย การเลี้ยงซ้าง และความเชื่อดั้งเดิม

มิติ จิตวิญญาณ: การทำบุญ สวดมนต์ แสวงบุญ และฟังธรรมจากพระเกจิ

3. แนวคิดเรื่องพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ (Sacred Space Theory)

ตามแนวคิดของ Eliade (1957) และ Olsen (2013) พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์มิได้หมายถึงเพียงสถานที่กายภาพ หากแต่เกิดจากการรับรู้ร่วมกันของผู้คนในชุมชนและผู้มาเยือน ซึ่งวัดป่าอาเจียงกลายเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ด้วยองค์ประกอบทั้งทาง ศาสนา พิธีกรรม ประวัติศาสตร์ และความศรัทธา ที่ส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น เช่น การสร้างศาลปะกำซ้าง ถือเป็นการยืนยันการมีอยู่ของความเชื่อท้องถิ่นในพื้นที่วัด ขณะที่องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรมที่เกี่ยวกับซ้าง ก็สะท้อนถึงการทำให้ “ซ้าง” กลายเป็นสัญลักษณ์ทางจิตวิญญาณที่มีสถานะสูงในสายตาของผู้แสวงบุญและชาวบ้าน

กรณีวัดป่าอาเจียง จังหวัดสุรินทร์ เป็นตัวอย่างชัดเจนของพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงศาสนาในบริบทไทย ที่ผสมผสานความศักดิ์สิทธิ์เข้ากับมรดกวัฒนธรรมชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้ แนวคิดทางทฤษฎีต่าง ๆ เช่น แรงจูงใจ มิติประสบการณ์ และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ ช่วยให้เข้าใจกลไกที่ทำให้วัดป่าอาเจียงไม่เพียงเป็นสถานที่ท่องเที่ยว แต่เป็นพื้นที่แห่งความหมายและจิตวิญญาณที่สำคัญต่อทั้งชุมชนและผู้มาเยือน

ทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศาสนา

ความเชื่อและประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยกุย โดยเฉพาะในพื้นที่ภาคอีสานใต้ของประเทศไทย สะท้อนให้เห็นถึงสายสัมพันธ์อันแนบแน่นระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ โดยเฉพาะ “ซ้าง” ซึ่งถือเป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ เป็นทั้งเพื่อนร่วมชีวิตและผู้มีจิตวิญญาณประจำเผ่า แนวคิดเรื่องจิตวิญญาณกับพลังแห่งศรัทธาจึงแสดงออกอย่างชัดเจนในพิธีกรรมประจำปี ณ ศาลปะกำซ้าง และ สุสานซ้าง ซึ่งถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่รวบรวมความทรงจำ ความเคารพบูชา และพลังทางจิตวิญญาณไว้ด้วยกัน (พระมหาเจริญสุข คุณวีโร, 2557)

1. ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณของซ้าง

ในความเชื่อของชาวไทยกุย ซ้างไม่ใช่เพียงสัตว์เลี้ยง แต่เป็นสัตว์ที่มีจิตวิญญาณ มีขวัญ มีบาร์มี และมีอำนาจเร้นลับ หากซ้างตาย จิตวิญญาณของซ้างจะยังคงวนเวียนอยู่ในโลกมนุษย์ โดยเฉพาะในบริเวณที่เคยอยู่อาศัยหรือในที่ที่มีการประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับซ้าง จึงเกิดการจัดตั้ง “ศาลปะกำซ้าง” และ “สุสานซ้าง” เพื่อเป็นสถานที่เคารพบูชา ส่งจิตวิญญาณของซ้างไปสู่สุคติ และแสดงความกตัญญูต่อผู้ร่วมสร้างคุณูปการกับชุมชน



2. พลังแห่งศรัทธาในพิธีกรรม

ทุก ๆ ปี ชาวบ้านจะรวมตัวกันประกอบพิธี “ทำบุญศาลปะกำช้าง” และ “บูชาสุสานช้าง” เพื่อแสดงความเคารพต่อดวงวิญญาณของช้างผู้ล่วงลับ โดยเชื่อว่าการทำบุญและบูชานี้จะส่งผลดีต่อชุมชน ช่วยส่งเสริมวาสนา ทำให้ชีวิตมีโชคลาภ และป้องกันภัยอันตรายจากภูตผีหรือคุณไสยที่อาจเข้ามารบกวนชีวิตประจำวัน พิธีกรรมมักประกอบด้วย การถวายเครื่อง เช่น เครื่องหอม ข้าวปลาอาหาร และการทำ “ปะกำ” ซึ่งเป็นเครื่องพั้นเชือกที่มีลวดลายและมนตร์คาถา เพื่อแสดงถึงสายใยระหว่างช้างกับคน ทั้งยังเชื่อว่าเป็นการเรียกขวัญช้าง เรียกโชคลาภ และปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายออกจากครอบครัวและชุมชน

3. สัญลักษณ์จากช้าง: พาหนะแห่งพลัง

ในสังคมไทย กุญ ช้างเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของอำนาจ วาสนา ความมั่นคง และศักดิ์ศรี หลายนครวัดนิยมนิยมเก็บงาช้าง ฝ่าปะกำ หรือส่วนต่าง ๆ ของช้างที่ตายแล้วมาไว้เป็น “เครื่องรางของขลัง” โดยเชื่อว่าจะนำโชคดีมาให้ ปกป้องจากภัยอันตราย และช่วยเสริมบารมีให้ตนเองและครอบครัว ตัวอย่างเช่น

ปะกำ: เชือกศักดิ์สิทธิ์ที่มัดขังไว้ ถือเป็นสื่อกลางระหว่างโลกมนุษย์กับโลกวิญญาณ

งาช้าง: เชื่อว่ามีพลังในการป้องกันคุณไสย เป็นสิริมงคล

รูปช้าง: นิยมแกะสลักหรือวาดไว้ตามบ้านเรือน เพื่อเชื่อเชิญโชคลาภและขับไล่สิ่งชั่วร้าย

4. ความหมายเชิงจิตวิญญาณและวัฒนธรรม

ศาลปะกำช้างและสุสานช้างไม่ใช่เพียงสถานที่ทางกายภาพ หากแต่เป็น “พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์” ที่เชื่อมโยงโลกของมนุษย์กับโลกวิญญาณ เป็นพื้นที่แห่งการรวมพลังศรัทธาของชุมชน และเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเคารพในชีวิต สัตว์ และธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง ช่วยหล่อหลอมอัตลักษณ์ร่วมของชาวไทยกุญที่ยึดโยงอยู่กับช้างในฐานะ “จิตวิญญาณร่วมของชุมชน”

แนวคิดเรื่องจิตวิญญาณกับพลังแห่งศรัทธาในกรณีของศาลปะกำช้างและสุสานช้างของชาวไทยกุญ จึงมิใช่เพียงเรื่องของความเชื่อ หากแต่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นระหว่างคนกับสัตว์ ความเคารพในพลังธรรมชาติ และการรักษามรดกทางวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง เป็นการแสดงออกถึงการใช้ศรัทธาและจิตวิญญาณเป็นพลังในการรักษาชุมชนให้มั่นคงและสงบสุข (พระมหาเจริญสุข คุณวีโร, 2557)



ภาพที่ 9 หัตถกรรมภายในวัดป่าอ้อเจียง



ภาพที่ 10 ช้างภายในวัดป่าอ้อเจียง

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนและการพัฒนาท้องถิ่น

วัดกุยอาเจียง มิใช่เพียงศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและศรัทธาของชุมชนชาวไทยกุยเท่านั้น หากยังเป็นต้นแบบของการใช้ทุนวัฒนธรรมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น การจัดตั้งศูนย์บริการของที่ระลึกจากวัสดุพื้นถิ่นและสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงกับ “ช้าง” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของอัตลักษณ์ชุมชนไทยกุย

1. เศรษฐกิจชุมชนที่ตั้งอยู่บนรากฐานวัฒนธรรม

วัดกุยอาเจียงได้กลายเป็นพื้นที่ทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับความเชื่อ ความศรัทธา และอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก ซึ่งล้วนแล้วแต่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นและการเคารพในธรรมชาติ เช่น

1.1 กระดาษจากมูลช้าง: เป็นผลิตภัณฑ์เชิงนิเวศที่ผสานแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) โดยนำทรัพยากรที่ดูเหมือนไม่มีค่า มาผ่านกระบวนการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงกับอัตลักษณ์ช้างในท้องถิ่น

1.2 รูปช้างจากวัสดุต่าง ๆ: เช่น ไม้ ดินเผา ผ้าไหม หรือวัสดุเหลือใช้ ซึ่งไม่เพียงแต่แสดงถึงความงามของช้างในสายตาชุมชน หากยังเป็นสัญลักษณ์แห่งพลังศักดิ์สิทธิ์และความโชคดี เป็นที่นิยมของผู้มาเยือน

1.3 ผ้าไหมของชุมชน: แสดงให้เห็นถึงทักษะ หัตถศิลป์ และรากฐานทางเศรษฐกิจของครัวเรือนในชุมชน โดยเฉพาะในกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งได้นำวัสดุที่ได้แรงบันดาลใจจากช้างและพิธีกรรมพื้นถิ่น มาผสานเข้ากับการทอผ้าให้มีเรื่องเล่าและมูลค่า

1.4 รูปเคารพ “ครูบาช้าง”: สะท้อนความเชื่อและสายสัมพันธ์ระหว่างชาวกุยกับช้าง โดยนำมาสร้างเป็นรูปบูชา ซึ่งกลายเป็นจุดขายที่ผสมผสานความศรัทธากับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างลงตัว

2. การสร้างเศรษฐกิจด้วยพลังของชุมชน

ศูนย์บริการของที่ระลึกที่ตั้งอยู่ภายในวัดกุยอาเจียงทำหน้าที่เป็นทั้งแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และเป็นเวทีให้กับคนในชุมชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิต การจัดการ และการถ่ายทอดเรื่องราว โดยมีแนวทางพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนี้

2.1 สร้างงาน สร้างรายได้: ส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชน โดยเฉพาะผู้สูงอายุและกลุ่มแม่บ้าน

2.2 กระจายรายได้ภายในหมู่บ้าน: การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทำให้รายได้หมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ

2.3 เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับเศรษฐกิจวัฒนธรรม: นักท่องเที่ยวและผู้แสวงบุญที่มาเยือนวัดจะได้รับประสบการณ์ทางวัฒนธรรม และสามารถมีส่วนร่วมในการสนับสนุนผลิตภัณฑ์ชุมชน



3. การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

กรณีของวัดกุยอาเจียงเป็นตัวอย่างของการใช้ “ทุนวัฒนธรรม” และ “ทุนชุมชน” ในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางพลังศรัทธา และมีช่างเป็นสัญลักษณ์สำคัญของภูมิปัญญา วิถีชีวิต และพลังทางจิตวิญญาณ

- 3.1 ส่งเสริมการเรียนรู้ข้ามรุ่น และการถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชน
- 3.2 ใช้เศรษฐกิจชุมชนเป็นกลไกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม
- 3.3 วางรากฐานการพัฒนาที่ยึดโยงกับ “ความเป็นตัวตน” ของชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในกรณีของวัดกุยอาเจียงจึงมิใช่เพียงการผลิตเพื่อขาย หากแต่เป็นการสร้างเศรษฐกิจที่มี “หัวใจของวัฒนธรรม” เป็นแกนกลาง เป็นการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้พลังของศรัทธา จิตวิญญาณ และภูมิปัญญา นำไปสู่การฟื้นฟูทั้งเศรษฐกิจและอัตลักษณ์ของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

4. ประวัติและการพัฒนาของวัดป่าอาเจียง

วัดป่าอาเจียง ตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัว ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เดิมวัดป่าอาเจียงเป็นป่าช้าที่ใช้ฝังศพคนและศพช้าง ในปี พ.ศ. 2516 ผู้ใหญ่เทียม อินทร์สำราญ คุณครูแสวงบุญเหลือ ผู้ใหญ่ดา จงใจงาม คุณครูพุ่ม เทียงธรรม ได้นำพาชาวบ้านหนองบัวและบ้านตากกลางเปิดเส้นทางสายใหม่ใกล้ป่าช้า โดยเป็นทางกลืนก่อน ต่อมาปี พ.ศ. 2535 พระครูปลัดเถรานุวัตร (หลวงพ่อกาวนาพุทธโธ) ได้นำพาญาติธรรมสายบุญมาร่วมจัดงานอุปสมบทหมู่แห่ด้วยขบวนช้างที่ป่าช้าแห่งนี้ มีนาคสมัคพร้อมโครงการ 200 รูป และเข้าไปปักกลดในป่าช้าแห่งนี้เป็นเวลา 10 วัน ก่อนกลับคืนสู่วัดบ้านเกิดของตน (ปักหมุดเมืองไทย, 2563)

วันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2563 นายอดิเทพ กมลเวชซ์ รองผู้ว่าราชการ ปฏิบัติราชการแทนผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ได้ออกใบประกาศรับรองอนุญาตให้ก่อสร้างเป็นวัดป่าอาเจียง และในวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2563 สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ประกาศรับรองให้เป็นวัดป่าอาเจียงอย่างเป็นทางการ เหตุที่ให้ชื่อว่า “วัดป่าอาเจียง” เพราะ อาเจียง แปลว่า ช้าง กล่าวคือ สถานที่สร้างวัดแห่งนี้ช้างเป็นผู้ให้ ช้างเป็นเจ้าของวัด และยังหมายถึง สถานที่ล้อมรอบบริเวณ 3 เหลี่ยมอำเภอผู้คนรู้จักเพราะบุญบารมีของช้างอีกด้วย

สุสานช้าง ปัจจุบันมีโครงกระดูกช้างมาเก็บเข้าหลุมแล้ว 153 เชือก หากนับรวมกับศพที่ฝังไว้บริเวณสุสานจะมีศพช้างมากกว่า 160 เชือก

ศาลาเอราวัณ ศาลาเอราวัณ คือ ศาลาการเปรียญเหมือนวัดทั่ว ๆ ไป เพียงแต่สร้างเป็นรูปช้างแผดจุ่มจิม แม่ - ลูก ยกพื้นสูงประมาณ 2.50 เมตร ตัวอาคารเป็นแม่ช้าง ลูกช้างทั้งสองขนานข้างในท่าหมอบกราบ

ประวัติ พระครูสมุห์ คำหาญ ปณฺญาโร โดยสังเขป ดังนี้

ชื่อ พระครูสมุห์ คำหาญ ฉายา ปณฺญาโร สกุลเดิม คำหาญ ศาลางาม ถือกำเนิด วันอังคารที่ 9 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2496 ณ บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 11 บ้านศาลา ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์



4.1 บรรพชาอุปสมบท

วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2515 ได้อุปสมบท ณ พัทธสีมาวัดแจ้งสว่าง (บ้านตากกลาง) ตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์ โดยพระครูสุวรรณปัญญารักษ์ เจ้าคณะตำบลกระโพ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระพลา ฐานวโร เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอธิการสุข วิสุโท เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เป็นระยะเวลา 9 ปี และได้ลาสิกขาบทออกมาเป็นเวลา 9 ปี อีกเช่นกัน วันที่ 26 กรกฎาคม พ.ศ. 2534 ได้อุปสมบทอีกเป็นครั้งที่ 2 ณ พัทธสีมาวัดแจ้งสว่าง (บ้านตากกลาง) โดยมีพระครูประภัสร์คณาภิรักษ์ เจ้าคณะอำเภอกำแพงแสน เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูมงคลรัตนารักษ์ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระอธิการสา ยโสโร เป็นพระอนุสาวนาจารย์ เนื่องจากสุขภาพไม่เอื้ออำนวยในการอยู่ครองเรือน จึงกลับมาอุปสมบทอีกครั้ง

4.2 ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2508 จบการศึกษาภาคบังคับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านศาลา
พ.ศ. 2515 สอบได้นักธรรมชั้นตรี สำนักศาสนศึกษาวัดแจ้งสว่าง (บ้านตากกลาง) จังหวัดสุรินทร์
พ.ศ. 2516 สอบได้นักธรรมชั้นโท สำนักศาสนศึกษาวัดแจ้งสว่าง (บ้านตากกลาง) จังหวัดสุรินทร์
พ.ศ. 2517 สอบได้นักธรรมชั้นเอก สำนักศาสนศึกษาวัดแจ้งสว่าง (บ้านตากกลาง) จังหวัดสุรินทร์
พ.ศ. 2519 จบการศึกษาผู้ใหญ่ระดับ 4 จากโรงเรียนปริยัติโกศลวิทยา วัดกลางสุรินทร์ (ปักหมุดเมืองไทย, 2563)

4.3 พัฒนาการอดีตสู่ปัจจุบัน

เมืองช้าง หรือ จังหวัดสุรินทร์ ที่คนทั่วไปรู้จักกันในนาม เมืองที่มีช้างเลี้ยงมากที่สุดในโลก นับตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นถิ่นฐานของชนชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์ คือที่บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอกำแพงแสน จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งในปัจจุบันเรียกกันติดปากว่า “หมู่บ้านช้าง” ซึ่งที่นี่ยังคงจะเป็นหมู่บ้านที่มีการเลี้ยงช้างมากที่สุดในจังหวัดสุรินทร์แล้ว ยังเป็นแหล่งเรียนรู้อารยธรรมโบราณของชาติพันธุ์ชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์

พระครูสมุห์ คำหาญ ปญญารโห เจ้าอาวาสวัดป่าอานาเจียง ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งวัดป่าแห่งนี้ ขึ้นมาจากนิมิตของท่าน เมื่อปี พ.ศ. 2550 ได้เปิดเผยเรื่องราวประวัติความเป็นมาของวัดป่าอานาเจียงแห่งนี้ว่า ความเต็มอาตมาได้ทำโครงการช้างคืนถิ่นมาก่อน แต่พอช้างคืนถิ่นมา ช้างต่างบ้านต่างเมืองก็มาอยู่ร่วมกัน จนแทบไม่มีที่อยู่ ก็เลยมาอยู่ใกล้ ๆ กับบริเวณนี้ซึ่งเดิมเป็นป่าช้าคนและช้าง ก็เลยคิดว่าเมื่อเราชวนเขามาแล้ว ก็เลยต้องมาอยู่ที่นี่เป็นเพื่อนเขา เขาจะได้มีพระอยู่ใกล้ ๆ จะได้อบอุ่น เพราะเขามาอยู่กัน ทั้งครอบครัว ซึ่งต่อมาก็ขออนุญาตสร้างเป็นวัด เดิมทีอยู่ข้างล่างซึ่งเป็นป่าช้ามาก่อนถึง 16 ปี จนมาถึงปี พ.ศ. 2550 จึงได้ขออนุญาตสร้างวัดตรงนี้ ก็มาอยู่ใกล้กับพวกช้างขึ้น ซึ่งก็จะมียาวอยู่ตรงนี้ สวนสัตว์อยู่ตรงนี้ ศูนย์คชอยู่ตรงนี้ก็ใกล้กัน ก่อนที่จะมาสร้างวัดก็ได้มีนิมิตมาก่อนว่า ช้างที่อาตมาเคยเลี้ยงเคยดูแลซึ่งอาตมาบวชก็เลย ขายไปไม่ได้ดูแล แต่ว่าก่อนเขาเสียชีวิต อาตมาก็ฝันมาเรื่อย ๆ ก็เลยนึกว่าทำไมหนอถึงได้ฝัน เห็นช้างอยู่เรื่อย ๆ และทุกครั้งที่ฝันเห็นเขาก็จะร้องให้อยากจะมาอยู่กับเรา อยากจะมาอยู่กับ หลวงพ่ออยากจะทำอยู่ด้วย เอาเขากลับมาคืนเถอะ ๆ พอเห็นนิมิตบ่อย ๆ ก็เลยไปถามเจ้าของ ถึงได้รู้ว่าช้างเกิด



อุบัติเหตุและเสียชีวิตไปแล้ว อาตมาเลยขอซื้อกระดูกมา เพื่อมาฝังไว้ แล้วก็หาเพื่อนช่างทั้งหมดที่ใครเขาศรัทธาบริจาค ก็จะมาเก็บไว้ที่สุสานร่วมกัน จนกลายมาเป็นสุสานข้างในปัจจุบัน' ต่อมาก็ได้มีเจ้าของช่างที่ช่างเสียชีวิตแล้ว ได้นำเอากระดูกมาฝังไว้ที่นี่ โดยชาวบ้านที่นี่มีความเชื่อและผูกพันว่า เมื่อช่างของคนในหมู่บ้านนี้ไปเสียชีวิตอยู่ที่อื่น ก็จะต้องนำเอากระดูกกลับมาฝังไว้ที่นี่ แต่ก่อนจะนำเอากระดูกมาฝังจะต้องฝังร่างช่างเอาไว้อย่างน้อย 5 ปี เพื่อที่จะให้เนื้อหนังย่อยสลายไปก่อน จึงจะนำเอากระดูกกลับมาฝังไว้ที่นี่ได้ เพื่อที่จะได้ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ในทุก ๆ ปีในวันช่างไทย เสมือนสมาชิกคนหนึ่งในรอบครัวทั้งหมดนี้จึงเป็นที่มาของสุสานช่างแห่งนี้ (ปกหมุดเมืองไทย, 2563)

สำหรับสุสานช่างที่วัดป่าอากเจียงแห่งนี้ นับเป็นความภูมิใจของชาวสุรินทร์อีกแห่งหนึ่งที่ยังคงมีการอนุรักษ์สิ่งของต่าง ๆ รวมถึงอารยธรรมโบราณของชาติพันธุ์ชาวกูยพื้นเมืองที่นี้ไว้ได้อย่างสมบูรณ์ นอกเหนือจากจะมีหมู่บ้านช่างที่เลื่องชื่อในระดับโลกแล้ว ที่นี่ยังเป็นอีกแห่งที่นับว่าเป็นหนึ่งเดียวของโลกเช่นกัน ที่นำมาเยี่ยมชมและศึกษาของจังหวัดสุรินทร์

มิติของการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนในยุคปัจจุบันมิได้จำกัดอยู่เฉพาะในภาคเกษตรกรรมหรือการผลิตเท่านั้น หากแต่ครอบคลุมถึงการพัฒนาอัตลักษณ์ท้องถิ่น ผ่านการเชื่อมโยงกับศาสนา ประเพณี และการท่องเที่ยววัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างรายได้และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับฐานรากได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวศาสนา

การพัฒนาวัดหรือศูนย์ศรัทธาทางศาสนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ถือเป็นกลยุทธ์ สำคัญในการยกระดับเศรษฐกิจท้องถิ่น โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทุนทางวัฒนธรรมสูง เช่น วัดเก่าแก่ วัดที่มีพิธีกรรมเฉพาะ หรือศูนย์รวมของศรัทธาและความเชื่อพื้นบ้าน ตัวอย่างเช่น วัดกุยอากเจียง ซึ่งมีความโดดเด่นในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับช่างและความเชื่อของชาวกูย การเปิดพื้นที่ศาสนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และท่องเที่ยว ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนตัวของทุนทั้งในรูปแบบของรายได้จากนักท่องเที่ยว และทุนทางสังคม เช่น ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ตามแนวคิดของ Throsby (2001) การพัฒนาแหล่งวัฒนธรรมและศาสนาในฐานะ “Cultural Capital” จะมีผลต่อการสร้างความยั่งยืนทางเศรษฐกิจและอัตลักษณ์ท้องถิ่นในระยะยาว

2. การจ้างงานในชุมชน เช่น งานประเพณี/งานวัด

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานบุญ งานประเพณี และงานวัด ไม่เพียงแต่ทำให้ศาสนสถานยังคงบทบาทในสังคม หากยังสร้างโอกาสการจ้างงานชั่วคราวและอาชีพเสริมในชุมชน เช่น 1) งานจัดการพิธี (ช่างจัดดอกไม้ ตกแต่งสถานที่) 2) งานบริการ (พ่อค้าแม่ค้า อาหาร เสื้อผ้า วัตถุมงคล) 3) งานแสดงศิลปวัฒนธรรม (ฟ้อนรำ พิธีกร พิธีกรรมพื้นบ้าน) จากงานวิจัยของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI, 2564) พบว่า การจัดงานประเพณีท้องถิ่นมีผลโดยตรงต่อการสร้างรายได้หมุนเวียนในชุมชน โดยในพื้นที่ที่จัดงานประเพณีใหญ่ปีละ 1 - 2 ครั้ง พบว่ามีรายได้เฉลี่ยเพิ่มขึ้นร้อยละ 15 - 25 ต่อปีในหมู่บ้านที่เข้าร่วมกิจกรรม



3. การจำหน่ายสินค้า OTOP หรือของฝากในพื้นที่

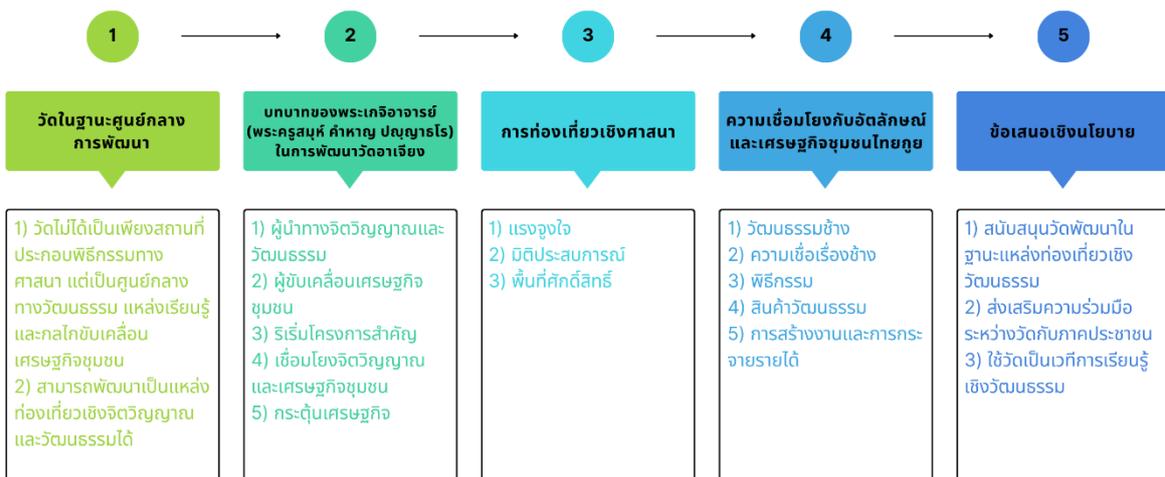
หนึ่งในกลไกสำคัญของเศรษฐกิจชุมชน คือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม โดยเฉพาะสินค้า OTOP (One Tambon One Product) ซึ่งเชื่อมโยงกับวัดหรือพื้นที่แสวงบุญ เช่น 1) ผ้าไหมที่มีลวดลายเชิงพิธีกรรม 2) วัตถุมงคลหรือของบูชาที่ผลิตในท้องถิ่น 3) อาหารแปรรูปตามสูตรชาวบ้านที่ใช้ในงานบุญ ข้อมูลจากกรมการพัฒนาชุมชน (2565) ระบุว่า พื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาและมีศูนย์จำหน่ายสินค้า OTOP จะมีปริมาณการขายเฉลี่ยสูงกว่าพื้นที่ทั่วไปถึง 2.3 เท่า อีกทั้งยังส่งผลดีต่อการรักษาอาชีพดั้งเดิม เช่น การทอผ้า การทำวัตถุมงคล และการแปรรูปอาหารพื้นถิ่น

การส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนในมิติที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม ศาสนา และประเพณี ไม่ได้เป็นเพียงทางเลือกเชิงเศรษฐกิจ แต่คือแนวทางที่นำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยวัดและพิธีกรรมกลายเป็น “ศูนย์กลางพลังสร้างเศรษฐกิจ” ผ่านการท่องเที่ยว การจ้างงาน และผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม ซึ่งสามารถต่อยอดเป็นกลไกการพัฒนาอัตลักษณ์และความเข้มแข็งในระดับชุมชนได้อย่างแท้จริง

องค์ความรู้

จากการศึกษาทำให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยเน้นบทบาทสำคัญของพระเกจิอาจารย์ในการเชื่อมโยงคุณค่าทางจิตวิญญาณเข้ากับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน กรณีศึกษาของวัดป่าอาเจียง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น (เช่น ความเชื่อเรื่องช้าง พิธีกรรม ประเพณี และผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น) เข้ากับหลักพุทธศาสนา

วัดพัฒนากับมิติใหม่ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนา



แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ



สรุป

การศึกษาวัดป่าอ้าเจียง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ได้สะท้อนให้เห็นถึง บทบาทของวัดในมิติใหม่ ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในฐานะศูนย์กลางแห่งศรัทธาทางศาสนาเท่านั้น หากแต่ได้ขยายขอบเขตไปสู่การเป็น แหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณและเศรษฐกิจชุมชน ที่มีพลวัตและศักยภาพสูงในการพัฒนาแบบยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากการมีส่วนร่วมของ พระเกจิอาจารย์ ที่ได้รับความเคารพเลื่อมใสอย่างสูงจากประชาชน

พระเกจิอาจารย์มิได้เพียงแต่เป็นผู้นำจิตวิญญาณ แต่ยังเป็น “ผู้นำทางวัฒนธรรม” และ “ผู้ขับเคลื่อนเศรษฐกิจศรัทธา” ผ่านการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การพัฒนาภูมิทัศน์วัดให้เอื้อต่อการท่องเที่ยว การเผยแพร่หลักธรรมควบคู่ไปกับกิจกรรมทางวัฒนธรรม และการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดสร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ของที่ระลึก และสินค้าท้องถิ่นที่สะท้อนอัตลักษณ์ เช่น ผ้าไหม เครื่องรางจากช้าง หรือรูปเคารพครุฑาช้าง ในมิติเศรษฐกิจ วัดป่าอ้าเจียงกลายเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่หลากหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเป็นจุดขายของผลิตภัณฑ์ OTOP การสร้างงานในกิจกรรมงานบุญ งานประเพณี และการดึงดูดนักท่องเที่ยวศรัทธาจากพื้นที่อื่น ส่งผลให้เกิดการกระจายรายได้และความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับฐานราก ในมิติของจิตวิญญาณ วัดป่าอ้าเจียงได้ทำหน้าที่ในการฟื้นฟูคุณค่าทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทยกุ่ม โดยการหลอมรวมความเชื่อท้องถิ่น เช่น ความศักดิ์สิทธิ์ของช้าง วิญญาณครุฑาช้าง และพิธีกรรมปะกำช้าง เข้ากับหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนา จึงไม่เพียงแต่เป็นการอนุรักษ์ แต่ยังเป็น การสืบสานและปรับตัวของความเชื่อให้ดำรงอยู่ร่วมกับสังคมสมัยใหม่ กล่าวโดยสรุป กรณีศึกษาวัดป่าอ้าเจียงเป็นแบบอย่างสำคัญของ "วัดพัฒนา" ที่ผสมผสาน จิตวิญญาณ วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ เข้าด้วยกันอย่างสมดุล เป็นแนวทางของการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรม วิถีชุมชน และความศรัทธา ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสมจากทั้งรัฐและประชาชน ย่อมสามารถต่อยอดเป็น โมเดลการพัฒนาท้องถิ่น ที่ทรงคุณค่าในระดับประเทศและนานาชาติได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2565). รายงานสถิติสินค้า OTOP ประจำปี 2565. กรุงเทพฯ: กระทรวงมหาดไทย.
- ธนวัฒน์ จันท์แก้ว. (2562). บทบาทพระเกจิกับการพัฒนาทางจิตวิญญาณในชุมชนชนบท. *วารสารพระพุทธศาสนาและการพัฒนา*, 11(3), 112 - 125.
- บ้านเมือง. (2568). รวมหมอลำครั้งยิ่งใหญ่ วัดป่าอ้าเจียง ทำพิธีเซ่นไหว้ศาลประจำช้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์เครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนเลี้ยงช้าง. จาก <https://www.banmuang.co.th/news/region/319786>
- ประทีป เพ็งตะโก. (2560). มรดกวัฒนธรรมชาวกุ่มกับการจัดการช้างในจังหวัดสุรินทร์. *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยและพัฒนา: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ปักหมุดเมืองไทย. (2563). วัดป่าอ้าเจียง. จาก <https://pukmudmuangthai.com/detail/9692>
- พระมหาเจริญสุข คุณวีโร. (2557). ศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวกุ่มในจังหวัดสุรินทร์. *รายงานการวิจัย*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มยุรี ชาญเศรษฐิกุล. (2564). แนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมกับการพัฒนาท้องถิ่น. *วารสารวิจัยทางวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 15(2), 85 - 101.



- ยุทธนา ศรีสวัสดิ์. (2565). วัดกับการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน: ศึกษาจากพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *วารสารพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 10(1), 57 - 70.
- สุชาติ เศรษฐมาลินี. (2561). วัดกับการเป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของชุมชนไทย. *วารสารศาสนาและวัฒนธรรม*, 4(1), 23 - 35.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์. (2566). *รายงานข้อมูลวัดป่าอาเจียงและชุมชนไทยกุยอาเจียง*. กระทรวงวัฒนธรรม.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI). (2564). *รายงานผลกระทบของกิจกรรมประเพณีต่อเศรษฐกิจฐานรากในชนบท*.
- อุทัย สิ้นธุเศรษฐ์. (2559). ความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับช้างของชาวกุยในจังหวัดสุรินทร์. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 35(2), 141 - 156.
- Cohen, E. (1979). A Phenomenology of Tourist Experiences. *Sociology*, 13(2), 179 - 201.
- Eliade, M. (1957). *The Sacred and the Profane: The Nature of Religion*. Harcourt.
- Heelas, P., & Woodhead, L. (2005). *The Spiritual Revolution: Why Religion is Giving Way to Spirituality*. Blackwell Publishing.
- Olsen, D.H. (2013). A Scalar Comparison of Motivations and Expectations of Experience within the Religious Tourism Market. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 1(1), 41 - 61.
- Pine, B.J., & Gilmore, J.H. (1999). *The Experience Economy*. Harvard Business School Press.
- Smith, M.K. (2003). *Issues in Cultural Tourism Studies*. Routledge.
- Timothy, D.J., & Olsen, D.H. (2006). *Tourism, Religion and Spiritual Journeys*. Routledge.
- Throsby, D. (2001). *Economics and Culture*. Cambridge University Press.



Vol. 1 No. 1 (January - April 2025), 55 - 70

